

7. Щодо застосування окремих норм цивільного законодавства: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.05.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/9812-informacijnyi_list_vss_vid_15052012__64804-12_schodo_zastosu.html.

8. Щодо застосування окремих норм цивільного законодавства: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.12.2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/informacijni_listi.html.

9. Постанова Верховного Суду України від 7.11.2011 р. у справі № 6–44цс11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/19310050>.

10. Рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 8 лютого 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21610053>.

11. Миронова Г. А. Моральні засади Сімейного кодексу України / Г.А. Миронова // Право України. – 2004. – № 4. – С. 50–51.

12. Гриняк А. Б. Спільна сумісна власність фізичних осіб: окремі питання виникнення та припинення / А. Б. Гриняк // Приватне право і підприємництво. – 2008. – № 2. – С. 29–32.

УДК 343.851

СКЛАДНОЩІ ЗАСУДЖЕНИХ ПІСЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ

А. В. Бінковська, В. В. Седнєв

Резюме. В статті зазначається, що після звільнення засудженим не завжди вдається повернутися до соціально-нормативного життя в суспільстві. Питання адаптації виділяє групу факторів, які допомагають при пристосуванні засудженого до нового життя. В статті наведені пропозиції вирішення даного питання, шляхом проведення аналізу наукової, законодавчої літератури, застосування практики та опитуванням серед студентів Економіко-правового факультету Донецького національного університету.

Ключові слова: засуджений, після звільнення, адаптація, ресоціалізація.

Відбуваючи покарання в виправних колоніях засуджені мають формувати законослухняну поведінку для подальшого життя на волі. Це є головною метою пенітенціарних установ, які займаються перевихованням та ресоціалізацією засуджених осіб. Але не завжди засудженим після звільнення вдається повернутися до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві з причин особистого характеру або у разі завідомого негативного відношення зі сторони інших верств суспільства та незабезпечення відповідних умов для таких осіб державою.

У разі чого під час адаптації колишнього засудженого з пристосуванням до життя на волі з'являються такі труднощі як: побутова невлаштованість, відсутність житла, великі складнощі у працевлаштуванні і т. д. Це вимагає від звільненого значних душевних зусиль, терпіння, витривалості. Наприклад, за даними Донецької обласної державної адміністрації на початку 2013 року в міській притулки для тимчасового проживання та реабілітації бездомних осіб Донецької області звернулися 73 особи, що звільнилися з місць позбавлення волі. Всі вони отримали необхідну соціальну допомогу – нічліг, харчування, реєстрацію, допомогу в оформленні групи інвалідності та пенсійних документів. Щодо цього заступник губернатора Донецької області зазначив, що на сьогодні в області ще не створений центр соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, діяльність якого має бути спрямована на надання їм всілякої допомоги з урахуванням індивідуальних потреб з метою повернення до нормального життя на волі [1]. Але це не єдина причина тяжкості пристосування до життя колишніх засуджених осіб, тому що в процесі перебування в місцях позбавлення волі з ряду причин ці особи не позбулися своїх злочинних поглядів, нахилів, установок, а часом

навіть злочинного світогляду [2, с.195]. Як наслідок, після звільнення такі особи намагаються знову займатися злочинною діяльністю.

Проблему пристосування колишніх в'язнів до суспільства досліджено у роботах: В. Батиргарєєва, В.В. Дрижак, О.І. Олійника, О.О. Шкута, В.Г Саєнко, В.Л. Васильєва та інших. Їхні розробки та погляди стали основою даної роботи, мета якої систематизувати та узагальнити чинники, що перешкоджають процесу адаптації засуджених після звільнення задля розробки пропозицій щодо їх усунення, послаблення.

В 2009 році в своїй роботі В. Батиргарєєва звертала увагу на те, що найсуттєвішою проблемою для особи після звільнення є її працевлаштування [3, с. 95].

Для осіб, звільнених після відбування покарання, законодавець встановлює додаткові гарантії зайнятості. Так, ст. 5 Закону України «Про зайнятість населення» на державу покладено обов'язок забезпечувати надання додаткових гарантій щодо працевлаштування працездатних громадян у працездатному віці, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці. Під пунктом “д” даної статті вказані особи, звільненні після відбуття покарання. Отже, на таких осіб поширюються всі додаткові гарантії зайнятості, передбачені Законом. Не дивлячись на законодавче закріплення такого обов'язку, за офіційними даними з 18 осіб, які в 2013 році звільнилися з місць позбавлення волі та були на обліку в Маріупольському міському центрі зайнятості, 9 з них були працевлаштовані за направленням служби зайнятості, 8 – знялися з обліку з інших причин [4]. В 2009 році В.Батиргарєєва звертала увагу на те, що завжди треба брати суб'єктивний чинник проблеми працевлаштування – небажання працювати, принаймні за великі гроші, моральну зіпсованість особи, споживацьку психологію, тощо.

Натомість в 2010 році вчений-науковець О.О. Шкута зазначив, що слабе залучення до трудової діяльності засуджених залежить перш за все від інфраструктури регіону [5, с.96].

На відміну від вищесказаного, вчені Коновалова В.Є. та Шепитько В.Ю. в 2010 році виділили думку, що фактично кожний третій звільнений з колонії потребує спеціальної психологічної допомоги. Суспільство в більшості випадків не бажає «отримувати назад» осіб, що відбули покарання [6, с.336].

Узагальнюючи вищенаведене, можна дійти висновку, що труднощі пристосування, після звільнення мають декілька чинників і тлумачаться вони по різному. На думку вчених В. Батиргарєєвої та О.О. Шкути, для адаптації колишніх в'язнів важливо з'ясувати питання працевлаштування та залучення колишніх в'язнів до трудової діяльності, враховуючи особливості інфраструктури регіону. Інфраструктура регіону може полягати в виробничій, соціальній, транспортній та інших факторах. Без належної забезпеченості відповідними факторами, зменшуються рівень продуктивності праці, стан здоров'я і т.д. Тому у разі слабкої та нерозвиненої інфраструктури може виникати незацікавленість особи в залученні її до різної сфери існування регіону. Тому можна вважати, що працевлаштування і інфраструктура є взаємопов'язані між собою елементи системи суспільства. Слід також зазначити, що наведені думки вчених розбігаються, Коновалова В.Є та Шепитько В.Ю. згадують про спеціальну психологічну допомогу, яка вважається необхідною при адаптації колишнім звільненим. Ми вважаємо, що слід погодитися з усіма наведеним твердженнями науковців, так як вони є достатньо обґрунтованими і можуть мати достатній вплив на подальше існування колишніх засуджених в суспільстві. Тому проблема адаптації колишніх в'язнів зумовлює необхідність проведення в умовах виправної установи спеціальної роботи, з психологічної підготовки та соціальної педагогіки колишніх засуджених до життя в нових умовах. Причому необхідно відзначити, що тільки

моральної та практичної підготовки засуджених до життя в нормальних умовах недостатньо. Необхідна ще їх психологічна підготовка та соціальна педагогіка, яка полягає в активізації психіки, формуванні установки на відповідну поведінку в умовах свободи. Повинна бути наявна підготовка колишніх засуджених в плані знань та вмінь, необхідних для повноцінного життя в сучасному суспільстві. Соціальна педагогіка допоможе особам шляхом навчання соціальним навичкам, створення умови розвитку пізнавальних здібностей та їх реалізації. В результаті таких цілеспрямованих впливів, у звільнених формується психологічна готовність жити в нових умовах, яка забезпечує безболісне входження в нове соціальне середовище і діяльність у ній без додаткової витрати енергії на подолання внутрішнього опору і напруги [7, С.456]. Наприклад, відбувши покарання, яке передбачає позбавлення волі, із-за тривалого часу перебування в колонії, після звільнення особа може відчувати себе відокремленою та неповноцінною в соціумі. Психологічна неготовність до нового життя може призвести до скоєння чергового злочину як умисно, так і з необережності.

А якщо розглянути це питання з точки зору сучасного суспільства, то складнощі прийняття засуджених після звільнення ґрунтується на завідомо відстороненому відношенню до колишнього в'язня, на цьому ґрунті виникає побоювання того, що колишній засуджений може здійснити злочин знову. Таке завчасне негативне ставлення викликає почуття недовіри до звільненої особи .

Успіх адаптації після звільнення залежить від трьох груп факторів [8, с.20]:

До першої групи належать особистість самого засудженого: толерантність в житті, в характері, в поглядах, діях особи, тощо. Наприклад, розуміння, що аморально і злочинно миритися з расизмом, насильством, приниженням гідності, утиском інтересів і прав людини, проявляти терпимість, визнавати і приймати іншу людини, уміти оптимально реагувати на зауваження, справедливу і несправедливу критику, здатність говорити собі і оточуючим «ні», відстоювати свою позицію, не обмежуючи при цьому гідності іншої людини.

До другої – умови зовнішнього середовища, що оточують особистість засудженого відносяться:

- макросередовище – наявність житла, реєстрації, робота, задоволеність роботою;
- мікросередовище – сім'я і взаємовідносини з нею, взаємини з колективом, особливості взаємин з правоохоронними органами.

До третьої групи належать умови, в яких засуджений перебував в колонії і які впливають на поведінку звільненого, особливо у перші місяці перебування на волі: термін перебування в установі, взаємини з колективом та адміністрацією. Загалом, як зазначає в своїй роботі 2005 року Питлюк-Смеречинська О. Д. [9, с. 13] процесі відбування покарання зростає пильність та прагнення до діяльності, знижується авантюризм, чутливість та відданість. Особистість більшою мірою прагне до діяльності, стає менш авантюристичною. В той же час умови позбавлення волі негативно впливають на особистість засудженого, сприяють появі жорстокості і недовіри.

Важливим етапом для адаптації та пристосування колишніх засуджених до існуючого соціального середовища є ресоціалізація. Ресоціалізація являє собою процес, що відбувається на основі комплексу психолого-педагогічних, економічних, медичних, юридичних та організаційних заходів, спрямованих на формування у кожного засудженого здатності та готовності до входження після відбуття покарання у звичайні умови життя суспільства [8, с. 10]. У більш вузькому сенсі ресоціалізація передбачає засвоєння індивідом цінностей і норм, що радикально відрізняються від освоєних ним раніше. Така ресоціалізація передуює руйнуванню раніше прийнятих цінностей і моделей

поведінки особистості. За Е. Гідденсу, ресоціалізація – вид особистісної зміни, при якій зрілий індивід приймає тип поведінки, відмінний від прийнятого раніше. По П. Бергеру і Т. Лукману, крайнім випадком ресоціалізації є таке перевтілення індивіда, коли він «перемикається» з одного світу на інший [10, с. 161].

Враховуючи вищесказане, можна дійти висновку, що наявні різні та частково спільні думки щодо адаптації засудженого серед суспільства. Думки вчених розділяються між житлово-побутовими [3], регіональними [5], психологічними [6] та іншими факторами, котрі вважаються найважливішими в адаптації особи на волі. Таким чином, ми вважаємо, що для соціальної адаптації осіб після відбування покарання треба враховувати всі наведені вченими фактори:

- забезпечення житлом;
- сприяння працевлаштуванню;
- зважати на особливості інфраструктури регіону;
- брати до уваги психологічні фактори, такі як моральна підготовка засудженого до життя на волі;
- необхідність проведення соціальної педагогіки;
- та інше.

Отже, потрібно дослідити регіональні, психологічні групи факторів і виробити відповідні пропозиції щодо їх подальшого застосування до колишніх засуджених. Також слід дослідити значення та використання соціальної педагогіки щодо в'язнів до їх звільнення на волю.

Для дослідження даної проблеми серед студентів Економіко-правового факультету Донецького національного університету було проведено дослідження у вигляді анонімного опитування. В опитуванні приймали участь студенти 4 курсу групи «З» за кількістю 20 чоловік.

На питання «Чи потрібна допомога засудженим, після звільнення?» 10 студентів вважало, що засудженим потрібна допомога, 4 відповіли, що скоріше потрібна, інші 4 студента відповіли як скоріше не потрібна і тільки 2 опитаних особи вважали, що колишнім засудженим допомога не потрібна зовсім.

Пропозиції щодо осіб, які повинні займатися питанням допомоги колишнім засудженим були розділені. З 20 студентів 5 вважало, що питанням повинна займатися Державна пенітенціарна служба, інші 5 студентів, дійшли думки, що це повинно бути в компетенції Центра соціальної адаптації, 3 студенти погодилися з пропозицією створити Центр адаптації колишніх засуджених, 2 інших запропонували займатися даним питанням благодійному фонду Ріната Ахметова «Розвиток України», по одному вибрали також Президента України, Міністерство юстиції України, благодійний фонд «Життя заради людей», суспільні та релігійні організації. Один зі студентів вибрав три варіанти, опираючись на те, що питанням повинні займатися декілька органів, такі як: Державна пенітенціарна служба, Благодійний фонд «Життя заради людей» та суспільні та релігійні організації. Також одна з опитаних осіб відповіла, що не вважає за потрібним допомогу колишнім засудженим.

Як з'ясувалося з опитування, осудність особи впливає на її сприйняття серед суспільства. Серед опитаних студентів 9 відповіло, що так, впливає, 3 особи, що скоріше так, лиш один зі студентів відповів, що скоріше не впливає на сприйняття судимість особи. Також була і окрема думка одного з опитаних, який відповів, що сприйняття осудності особи залежить від тяжкості скоєного злочину, обставин злочину і треба враховувати умисно скоєний злочин чи з необережності.

Наступний пункт питання був побудований за допомогою шкали Богардуса, яка визначає соціальну дистанцію, в даному випадку ми її застосували до засуджених. Отже, під час опитування було з'ясовано, що більша група людей позитивно

налаштована до колишніх засуджених, 1 зі студентів погодився допустити колишнього засудженого до близької спорідненості через шлюб, 10 студентів охоче би прийняли таких осіб як сусідів, 3 особи погодилися працювати разом з колишніми засудженими в своїй професії, найбільш максимальна дистанція існувала в відношенні 5 студентів, які охоче б допустили колишніх в'язнів лише як відвідувачів своєї країни та один студент погодився б допустити відповідну особу до громадянства своєї країни.

В опитуванні приймали участь 8 осіб, які знали, що таке пенітенціарна психологія, інші 12 – ні. З 20 студентів 2 бажали додаткової інформації з пенітенціарної психології, 4 – скоріше так, 10 – не бажали і 2 – скоріше ні. Отже, більшість осіб були необізнані в даному питанні та в більшості не мали особистої зацікавленості.

Отже, можна визначити наступне:

1) Існують розбіжності між вимогами законодавства та реальною соціальною ситуацією відносно суспільних прав і свобод колишніх засуджених як громадян.

Згідно статті 7 Кримінально-виконавчого кодексу України [11] держава поважає і охороняє права, свободи і законні інтереси засуджених, забезпечує необхідні умови для їх виправлення і ресоціалізації, соціальну і правову захищеність та їх особисту безпеку.

Для цього повинні бути створені сприятливі умови для адаптації засудженого в суспільстві. Також треба враховувати групи факторів наведених вище спеціалізованими органами, роботодавцями та суспільством.

На нашу думку з засудженими ще з зони потрібно розповсюджувати обширну соціально-виховну роботу. У зонах потрібні групи психологів та соціальних працівників контролюючих їхній психологічний та соціальний стан з перших днів покарання. «Відродження» таких осіб має відбуватися в відповідних закладах, давати змогу для здобуття освіти або вводити обов'язкове здобуття освіти. Тільки тоді вони зможуть влитися у суспільство, повернутися до самостійного, загальноприйнятого соціального нормативного життя.

2) Також існують розбіжності між декларованою суспільством толерантністю до колишніх засуджених та реальним настроєм, негативним ставленням до таких осіб. Згадаймо, що більшість студентів в проведеному опитанні відповіли, що на їх сприйняття впливає судимість особи, але свідомо припускають, як вказує шкала Богардуса, про можливість позитивного ставлення до колишніх засуджених.

3) Було з'ясовано, що думки вчених мають розбіжності відносно значення відповідних факторів, які впливають на ресоціалізацію. Дане питання має підлягати подальшому більш глибокому вивченню серед вчених-науковців.

4) Нами було з'ясовано, що зокрема до загально визначених факторів, які є важливими в адаптації засуджених, слід приєднувати соціальну педагогіку та толерантність в житті, в характері і т.д.

Шляхом проведення опитування, ми зробили пропозиції щодо органів та організацій, які повинні займатися наданим питанням. Більшість студентів запропонувала віднести регулювання пристосування колишніх засуджених в умовах нового життя Державній пенітенціарній службі або Центру соціальної адаптації. Підводячи підсумки проведеного аналізу, ми маємо можливість збудувати міцний фундамент у даній сфері, що допоможе колишнім засудженим навчитися пристосуванню та влиттю в сучасне суспільство.

Перспективи подальших досліджень убачаються в уточненні даних щодо розподілу факторів що виділено. Другим напрямком роботи є розробка диференційованих як щодо окремих факторів, так й щодо окремих груп засуджених, рекомендацій з ресоціалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Спостережна комісія ОДА засідала в Макіївці (офіційний сайт Донецької облдержадміністрації) [Електронний ресурс] / Управління інформаційної політики та з питань преси облдержадміністрації. — Режим доступу: http://donoda.gov.ua/?lang=ua&sec=02.03.0&iface=Public&cm_d=view&args=id:6981;atgs%24_exclude:46
2. Васильев В.Л. Юридическая психология / Васильев В.Л. — К. : Питер, 2005. — с. 195
3. Батиргареева В. Соціальна адаптація осіб звільнених із місць позбавлення волі, – найважливіша умова запобігання рецидивної діяльності/ В. Батиргареева // Юридична Україна. – 2009. – №11. – с. 95
4. Ресоціалізація колишніх засуджених (сайт Донецького регіонального центру зайнятості) [Електронний ресурс] / Маріупольський міський центр зайнятості. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/don/control/uk/publish/article?art_id=26918&cat_id=1611917
5. Шкута О. О. Працевлаштування засуджених осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, як засіб реалізації їх конституційних прав і виконання обов'язків / О. О. Шкута // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка: збірник наукових праць. – 2010. – № 3. – с. 96.
6. Коновалова В.Е. Основы юридической психологии / В.Е. Коновалова, В.Ю. Шепитько – Харьков, 2010. – с.336
7. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник / Васильев В.Л. — К. : Питер, 1991. – с.456
8. Підготовка до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк, у тому числі неповнолітніх: методичний посібник/ за ред. Журавель Т.В, Пилипас Ю.В. – Київ, 2012. – с. 20
9. Питлюк-Смеречинська О. Д. Особистісні зміни в умовах позбавлення волі : автореф. дис. канд. психол. наук: 19. 00. 01 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка апн. України. — Київ, 2005. – с. 13
10. Перинская Н. А. Энциклопедия гуманитарных наук / Н. А. Перинская // Знание. Понимание. Умение – 2005. – №4. – с. 161
11. Кримінально-виконавчий кодекс України: за станом на 09.06.2013 р. Офіційне видання. – К.: Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3. – 96 с.

УДК 2-79

КРИТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ САЕНТОЛОГИИ КАК РЕЛИГИИ И ПОТЕНЦИАЛЬНО АВТОРИТАРНОЙ СЕКТЫ

А. И. Демьяненко, А. Г. Коновалов

Резюме: В данной статье рассматриваются вопросы деструктивного влияния религиозной организации под название «саентология». Предпринята попытка установить связь между саентологией и интересами определенных социальных групп, использующих различные религиозные организации для достижения своих властных и меркантильных интересов посредством манипуляций и «управления сознанием». Рассматривается также экспликация понятий и терминов саентологической доктрины с точки зрения современной философско-религиозной литературы.

Ключевые слова: религия, секта, саентология, международная организация, коммерциализация.

«Саентология» является многомерным понятием, включающим в себя и философию, и религию, и «науку» о душевном здоровье, и способом достижения успехов личностью. «Церковь» Хаббарда не отдельная локальная религиозная сеть – это международная организация, которая кроме пропаганды собственных принципов ведет еще и широкую коммерческую деятельность.

Актуальность проблемы. Представители разнообразных религиозных направлений склонны отрицать связь между религией и интересами определенных социальных групп, ориентированных на деньги и власть в современном мире.

Цель исследования. Установить связь между саентологией и культом меркантильности, «управляемого сознания» и жаждой власти прикрываемых «оболочкой» религиозных догматов.

Саентология – это религия двадцатого века, международное движение, основанное на созданной американским писателем-фантастом Роном Хаббардом системе верований и практик, состоящей из скомпилированных разного рода